

Promocijas darba

*Latviešu valoda kā svešvaloda: lingvodidaktikas
virziena attīstība Latvijā un ārpus tās*

PIELIKUMS

Autore: Inga Laizāne

Satura rādītājs

1. pielikums. Pārskats par latviešu valodas kā svešvalodas apguvē izmantotajām metodēm un pieejām	3
Gramatiskās tulkošanas metodes principi.....	3
Tiešās metodes principi.....	3
Audiolingvālās metodes principi.....	7
Komunikatīvās pieejas principi.....	9
2. pielikums. Apkopojoša informācija par LATS apguvei paredzētajām mācību grāmatām un mācību līdzekļiem	11
3. pielikums. Informācija par LATS apguvi Latvijas augstākās izglītības iestādēs	47
Intervijas	58
Intervija ar Laimuti Balodi.....	58
Intervija ar Alvīdu Butku	66
Intervija ar Annu Daugavieti	74
Intervija ar Ivetu Grīnbergu	83
Intervija ar Martu Gžibovsku.....	89
Intervija ar Daiki Horiguči.....	94
Intervija ar Diānu Laivenieci	102
Intervija ar Nikoli Nauu	114
Intervija ar Mariju Nikolajevu	122
Intervija ar Pāvelu Šollu	139
Intervija ar Kristīnu Vaisvalavičieni.....	148
Intervija ar Ilzi Zagorsku	155
Intervija ar Egli Žilinskaiti-Šinkūnieni	161

1. pielikums.

Pārskats par latviešu valodas kā svešvalodas apguvē izmantotajām metodēm un pieejām

Gramatiskās tulkošanas metodes principi

Apkopojot gan latviešu (Beikers 2002, 242; Metodiskie ieteikumi 2006, 54; Lazdiņa, Šalme 2008, 78–84; LTSV 2011; Šalme 2011a, 85), gan ārzemju autoru (Brown 1994, 16–17; Larsen-Freeman 2000, 11–22; Richards, Schmidt 2002, 231; Cook 2003, 31–33; Stern 2003, 453–456; Flowerdew, Miller 2005, 4; Rodgers 2011, 345) rakstīto par gramatiskās tulkošanas metodi, var izdalīt vairākus principus, kas raksturīgi šai metodei:

Valodas prasme

No četrām valodas prasmēm – rakstīšanas, runāšanas, klausīšanās un lasīšanas – gramatiskās tulkošanas metodē tiek akcentēta lasīšana un rakstīšana, ļoti maz vai vispār nemaz uzmanības nepievēršot runāšanai un klausīšanās prasmei.

Valodas apguves mērķis

Galvenais valodas mācīšanās mērķis ir spēt lasīt literatūru apgūstamajā valodā, līdz ar to mācību procesā agri tiek sākota sarežģītu un klasisku tekstu lasīšana, tādā veidā uzzinot arī kultūras un vēstures faktus, kā arī attīstot gramatikas studijas kognitīviem mērķiem.

Valodas mācību paņēmieni

Tiek uzskatīts, ka teikumi ir valodas lietošanas un mācīšanās pamatā. Valodas apguve notiek, tulkojot teikumus (rakstveidā) no mērķvalodas valodas apguvēja dzimtajā vai starpniekvalodā un otrādi. Lai šo paņēmieni īstenotu, svarīgi ir divi komponenti – gramatika un vārdu krājums, jo teikumi tiek veidoti, balstoties tikai uz iepriekš apgūto gramatisko likumu un vārdu krājuma pamatu. Vārdu krājuma izvēle tiek balstīta tikai uz lasīšanas procesā izmantotajiem tekstiem. Leksika tiek apgūta, iemācoties vārdus, kas tiek doti valodas apguvēja dzimtajā valodā ar ekvivalentu tulkojumu mērķvalodā.

Gramatiskās tulkošanas metodes izmantojumā:

- gramatika tiek mācīta deduktīvi, tas nozīmē, ka tiek iegaumēti gramatikas likumi, kuri pēc tam tiek praktizēti, tulkojot teikumus, kā arī veicot praktiskus

gramatikas lietošanas vingrinājumus, piemēram, lietojot pareizu gramatisko formu, līdz ar to precīzi formulētu gramatisko likumu deduktīva lietošana tiek uzskatīta par veiksmīgu pedagoģisku tehniku;

- teikums tiek uztverts par gramatiskās analīzes pamatvienību, un lasītie teksti tiek izmantoti kā pamats gramatiskās analīzes vingrinājumiem;
- valodas apguves procesā tiek vērsta uzmanība uz līdzībām gramatikā starp mērķvalodu un valodas apguvēja dzimto valodu, respektīvi, veikta kontrastīvā jeb sastatāmā analīze. Šo analīzi 20. gadsimta vidū plaši izmanto svešvalodu mācību metodikā, lai izskaidrotu sistēmiskās atšķirības starp dzimto valodu un apgūstamo svešvalodu.

Pozitīvie aspekti gramatiskās tulkošanas metodes izmantojumā:

1. Tiek pamatīgi apgūta konkrētās valoda gramatiskā sistēma, kas, domājot par latviešu valodas apguvi, ir ļoti svarīgi.
2. Mācību procesā daudz tiek izmantota teikumu tulkošana, kas ir viens no veiksmīgākajiem uzdevumiem LATS apgūvē, jo palīdz salīdzināt un labāk izprast latviešu valodas gramatisko sistēmu.

Negatīvie aspekti gramatiskās tulkošanas metodes izmantojumā:

1. Netiek attīstītas visas valodu prasmes.
2. Vārdu krājuma izvēle ir ierobežota, saistīta tikai ar lasīšanas procesā izmantotajiem tekstiem.
3. Diezgan vienveidīgs un reizēm garlaicīgs valodas apguves process.

Tiešās metodes principi

Apkopojot teorētisko literatūru (Brown 1994, 44; EDAL 1999, 98–98; Larsen-Freeman 2000, 28–29; Richards, Schmidt 2002, 159; Cook 2003, 33–34; Flowerdew, Miller 2005, 6; Metodiskie ieteikumi 2006, 55; Lazdiņa, Šalme 2008, 84–89; LTSV 2011, 90; Šalme 2011a, 89–93) par tiešo metodi, var izdalīt vairākus principus, kas šo metodi raksturo:

Valodas prasme

No četrām valodas prasmēm – rakstīšanas, runāšanas, klausīšanās un lasīšanas – tiešās metodes izmantojumā visvairāk uzmanības tiek pievērsts klausīšanās un runāšanas prasmei, krietni mazāku uzmanību pievēršot rakstīšanas un lasīšanas prasmei, uzskatot, ka sākotnēji valoda ir jādzird un tikai pēc tam jāredz rakstveidā. Tā kā valoda tiek apgūta, klausoties un atdarinot, skolotāja runai ir jābūt skaidrai un saprotamai, valodu var mācīt tikai dzimtās valodas runātājs.

Valodas apguves mērķis

Galvenais valodas mācīšanās mērķis ir spēt sazināties, tātad apgūt sarunvalodas prasmi. Līdz ar to valodas apguves procesā tiek ietvertas tikai ikdienas saziņas procesā izmantojamās frāzes un ikdienišķām dzīves situācijām nepieciešama leksika.

Valodas mācību paņēmieni

Valoda tiek apgūta bez starpniekvalodas. Tas nozīmē, ka skolotājs izmanto gan dažādus priekšmetus, gan attēlus, gan mīmiku, gan žestus, kas ilustrē vārdu nozīmi. Tiek radīta pēc iespējas dabiskāka valodas vide. Gramatika tiek mācīta induktīvi, valodas apgūvējam pašam jācenšas izsecināt gramatikas likumus no valodas nodarbībās dzirdētiem teikumiem.

Pozitīvie aspekti tiešās metodes izmantojumā:

1. Valoda tiek apgūta, lai spētu sazināties.
2. Netiek izmantota starpniekvaloda, tas nozīmē, ka valodas apgūvējs daudz dzird apgūstamo valodu.

Negatīvie aspekti tiešās metodes izmantojumā:

1. Netiek attīstītas visas valodu prasmes.

2. Skolotāja runai jābūt ļoti skaidrai un saprotamai, jo mācīšanās process notiek atdarinot.
3. Apgūstamo valodu var mācīt tikai dzimtās valodas runātājs.
4. Vārdu nozīme ne vienmēr ir pilnīgi skaidra, jo tā netiek tulkota.
5. Netiek sistēmiski mācīta gramatika, līdz ar to nav pilnīgas izpratnes par apgūstamās valodas gramatisko sistēmu.

Audiolingvālās metodes principi

Apkopojot teorētisko literatūru (Brown 1994, 70–71; Larsen-Freeman 2000, 35–51; Beikers 2002, 242–243; Richards, Schmidt 2002, 39; Flowerdew, Miller 2005, 8–10; Metodiskie ieteikumi 2006, 55–57; Lazdiņa, Šalme 2008, 89–93; LTSV 2011, 18; Rodgers 2011, 351; Šalme 2011a, 93–102) par audiolingvālo metodi, var izdalīt vairākus principus, kas šo metodi raksturo:

Valodas prasme

Visvairāk uzmanības tiek pievērsts klausīšanās un runāšanas prasmei. Klausīšanās process ir ļoti nozīmīgs, tāpēc skolotājs sākotnēji runā lēni, bet skaidri un saprotami, vēlāk paātrinot runas tempu. Valodas apguvējs ilgu laiku klausās runu un pēc tam to atkārto. Reproducējot dialogu, tiek kontrolēta ne tikai gramatisko formu pareizība, bet arī izruna. Liela uzmanība tiek pievērsta kļūdām, tās labojot, jo ļoti svarīgi ir neļaut valodas apguvējam izveidot kļūdainus paradumus.

Strikta ir prasība valodas apguves sākumposmā izslēgt lasīšanas un rakstīšanas izmantošanu, kas tiešās metodes izmantojumā nav tik stingri noteikts.

Valodas apguves mērķis

Mācīt galvenokārt mutvārdu runu, tādēļ liela uzmanība tiek pievērsta izrunai un atdarināšanai.

Valodas mācību paņēmieni

- Nelieli paskaidrojumi dzimtajā valodā un induktīvs darbs ar gramatiku var būt, atšķirībā no tiešās metodes, kas balstās uz noteiktu prasību neizmantojot valodas apguvē dzimto valodu.
- Diezgan bieži mācību procesā tiek izmantota kontrastīvā analīze.
- Mācību procesā tiek izmantotas īpaši atlasītas valodas struktūras un ievērota stingri noteikta valodas līdzekļu apguves secība un pakāpenība.
- Mācību teksti tiek strukturēti dialogu formā, kurus valodas apguvējs mācās no galvas.
- Mācību procesā daudz tiek izmantoti t. s. daudzkārtējās atkārtošanas vingrinājumi.
- Vārdu krājums ir ierobežots un mācīts attiecīgu tēmu kontekstā.
- Mācību procesā valodas apguvēja pareizās atbildes ir nekavējoties jāuzslavē.
- Mācību procesā daudz tiek izmantoti audioieraksti un vizuāli uzskates līdzekļi.

Pozitīvie aspekti audiolingvālās metodes izmantojumā:

1. Valodas apguves procesā var tikt izmantota valodas apguvēja dzimtā valoda vai starpniekvaloda.
2. Mācību procesā tiek izmantota kontrastīvā analīze.
3. Valodas struktūras tiek apgūtas secīgi un pakāpeniski, kas ir svarīgi arī LATS apgūvē.
4. Tiek izmantoti audioieraksti, tādējādi valodas apguvējs dzird ne tikai skolotāja runu, bet arī citus apgūstamās valodas runātājus.

Negatīvie aspekti audiolingvālās metodes izmantojumā:

1. Netiek attīstītas visas valodu prasmes.
2. Pārāk strikti tiek kontrolēta gramatisko formu un izrunas pareizība, kas var negatīvi ietekmēt valodas apguvēju un konkrētās valodas apguves procesu.
3. Mācību teksti galvenokārt ir dialogi, kas jāmacās no galvas, līdz ar to tas ierobežo valodas apguvēja iespējas radīt pašam savu stāstījumu.
4. Tiek praktizēti vienveidīgi gramatikas uzdevumi.

Komunikatīvās pieejas principi

Apkopojot teorētisko literatūru (Richards u. c. 1992, 65–66; Brown 1994, 244–248; EDAL 1999, 68–73; Beikers 2002, 245–246; Richards, Schmidt 2002, 90; Cook 2003, 35–39; Naua 2003, 8–10; Šalme 2004, 148–158; EKP 2006, 20; Metodiskie ieteikumi 2006, 56–62; Lazdiņa, Šalme 2008, 93–99; LTSV 2011, 47; Šalme 2011a, 107–116) par komunikatīvo pieeju, var izdalīt vairākus principus, kas šo pieeju raksturo:

Valodas prasme

No valodas prasmēm visvairāk tiek uzsvērta runāšana, tāpēc mācību līdzekļos parādās daudz uzdevumu, kas attīsta runāšanas prasmi. Taču attīstītas tiek arī pārējās valodas prasmes, turklāt tas var notikt paralēli.

Valodas apguves mērķis

Attīstīt spēju sazināties dažādās sadzīves, darba vai mācību situācijās, respektīvi, spēju lietot valodu praktiskās dzīves situācijās.

Valodas mācību paņēmieni

- Mācību grāmatās gramatika netiek nodalīta kā atsevišķa valodas daļa.
- Gramatikas mācīšana notiek netiešā veidā, jo jebkurā valodas lietojumā ir iekļauta gramatika. Tādējādi valodas apgūvējs pats var veidot tabulas, izsecinot gramatikas likumus. Tiek uzskatīts, ka gramatikas prasmes attīstās, lietojot valodu, tomēr tas ne vienmēr nodrošina pareizu valodas lietojumu, tādējādi mācību procesā bieži vien tiek pieļautas kļūdas.
- Grūtākas gramatiskās formas tiek regulāri trenētas un atkārtotas, izvairoties gan no apraksta par to lietojumu. Tas nozīmē, ka daudzkārtēji atkārtotās vingrinājumi var tikt izmantoti kā palīglīdzeklis mācību procesā, bet tiem nav atvēlama galvenā loma.
- Gramatikas apguve ir cieši saistīta ar tekstuālo materiālu. Valodas apgūvējam konkrētā gramatiskā forma ir jāpamāna tekstā, jo, tikai ievērojot šīs formas nozīmi, var strādāt tālāk ar šīs formas apgūšanu. Šī ideja sasaucas ar funkcionālās pieejas principiem.
- Nodarbībās aplūkotajām tēmām ir jābūt saistītām ar valodas apgūvēju ikdienas vajadzībām un interesēm.

- Mācību procesā apgūstamās vielas secība nav ļoti strikti noteikta. Tā var tikt mainīta saturisku, funkcionālu vai jēdzienisku apsvērumu dēļ saskaņā ar studentu interesēm.
- Nodarbībās tiek izmantoti dabiskai saziņai pietuvināti vingrinājumi, lai valodu varētu lietot reālos sadzīves apstākļos. Lai nodrošinātu komunikāciju valodas apguves stundās, klasē var tikt izmantots grupu un pāru darbs, improvizēti dialogi, lomu spēles, situāciju izspēles.
- Mācību procesā var tikt izmatoti dialogi, bet tas ir jādara ar mērķi, lai uzsvērtu komunikatīvo funkciju, nevis iegaumēšanu, kā tas ir audiolingvālās metodes izmantojumā.
- Tulkošana var tikt izmantota un ir pat vēlama un nozīmīga, ja tas palīdz mācību procesā.
- Mācību procesā ir pieļaujama dzimtās valodas vai starpniekvalodas izmantošana, ja nepieciešams, bet saprātīgās robežās.
- Valodas apguvēja izrunai ir jābūt saprotamai, nevis identiskai dzimtās valodas lietotāja izrunai.
- Valodas apguves procesā ir pieļaujamas kļūdas. Tās ir vērtējamas pozitīvi, jo liecina par valodas apguvēja dabisku interesi mācību procesā.

Pozitīvie aspekti komunikatīvās pieejas izmantojumā:

1. Tiek attīstītas visas valodu prasmes.
2. Valoda tiek apgūta praktiskām ikdienas situācijām.
3. Tekstuālā materiāla un gramatisko struktūru ciešā saistība.
4. Vingrinājumu daudzveidība.
5. Valodas apguves procesā var tikt izmantota valodas apguvēja dzimtā valoda vai starpniekvaloda.
6. Nav tiekšanās pēc perfektas izrunas un gramatisko formu pareizības, mācību procesā ir pieļaujamas kļūdas.

Negatīvie aspekti komunikatīvās pieejas izmantojumā:

1. Pietrūkst sistēmiska un padziļināta valodas gramatikas izklāsta. LATS skolotāji, kas strādā ar komunikatīvajā pieejā veidotiem LATS mācību līdzekļiem, atzīst, ka gramatika mācību grāmatās nav pietiekami izklāstīta.